

Το «Πανελλήνιον Ιατρικόν Συνέδριον» του 1901 Ιατρικά δρώμενα, υγειονομικά προβλήματα και κορυφαίοι ιατροί πριν από έναν αιώνα

Υποβλήθηκε 22.2.2002

Εγκρίθηκε 25.6.2002

Λέξεις ευρετηρίου

Ιατρικά Συνέδρια
Ιστορία της Ιατρικής
Ιστορία της Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών

*«Αν η επιστήμη της Ιατρικής δεν επιθυμεί να υποβαθμιστεί
σε μηχανική πράξη, θα πρέπει να φροντίζει για τη μελέτη
της ιστορίας της»
Emile Littré*

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με πρωτοβουλία της Ιατρικής Εταιρείας Αθηνών (ΙΕΑ), έγινε στην Αθήνα πριν από έναν ακριβώς αιώνα, 6-11 Μαΐου 1901, το Πρώτο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο. Ουσιαστικά, πρόκειται για το τρίτο Ιατρικό Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στη χώρα μας, αφού είχαν προηγηθεί, με πρωτοβουλία και πάλι της ΙΕΑ, αυτά του 1882 και 1887, τα οποία όμως είχαν ονομαστεί τότε Σύνοδοι των Ελλήνων Ιατρών. Η συγκρότηση του Συνεδρίου υπήρξε εκπλήρωση χρόνιου πόθου της ελληνικής ιατρικής κοινότητας.

Σκοπός της εργασίας είναι, αφενός, να παρουσιάσει τα ιατρικά δρώμενα και τους προβληματισμούς των Ελλήνων ιατρών πριν από έναν αιώνα και, αφετέρου, να επισημάνει το υψηλό επίπεδο βιβλιογραφικής ενημέρωσης και ιατρικής παιδείας της εποχής εκείνης.

2. ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΥΛΙΚΟ

Ως πηγές και υλικό της εργασίας χρησιμοποιήθηκαν ο τόμος των Πρακτικών του Πανελληνίου Ιατρικού Συνεδρίου, που εξέδωσε ειδική συντακτική επιτροπή η οποία είχε οριστεί για το σκοπό αυτόν από την ΙΕΑ,¹ και οι τόμοι των ετών 1901, 1902 και 1903 των περιοδικών «Ιατρική Πρόοδος» και «La Grèce Médicale». Ο τόμος των πρακτικών (εικ. 1) περιέχει, στην πλειονότητα των περιπτώσεων, τα ολοκληρωμένα κείμενα των εργασιών που παρουσιάστηκαν στο Συνέδριο. Επεκτείναμε την έ-

ρευνα στους τόμους των περιοδικών και κατά τα έτη 1902 και 1903, γιατί αρκετές ενδιαφέρουσες ανακοινώσεις του Συνεδρίου δημοσιεύθηκαν σε ολοκληρωμένη μορφή κατά τα επόμενα έτη. Το περιοδικό «Ιατρική Πρόοδος» περιέχει και μια άλλη πολύτιμη πηγή πληροφοριών. Ο εκδότης και διευθυντής του Ιωάννης Φουστάνος² είχε τη φαινή ιδέα να κρατήσει σημειώσεις και για τις διάφορες προφορικές παρεμβάσεις των συνέδρων στις ανακοινώσεις. Έτσι, δημοσιεύοντας στο περιοδικό του πολλές παρεμβάσεις των συνέδρων, διέσωσε ένα μεγάλο και ανεκτίμητο αριθμό πληροφοριών, οι οποίες ως προφορικές θα είχαν χαθεί. Τα ιατρικά περιοδικά που κυκλοφορούσαν στην Ελλάδα το 1901 ήταν τα δύο που προαναφέρθηκαν,³ τα οποία ήταν και τα πλέον έγκυρα της εποχής, με συνδρομητές το σύνολο των Ελλήνων ιατρών, και το μικρής κυκλοφορίας περιοδικό «Ιατρικός Μηνύτωρ», το οποίο εκδόθηκε στις αρχές του 1901.⁴ Οι πηγές μας, δηλαδή, αποτελούν το σύνολο σχεδόν των πρωτογενών ιατρικών δημοσιευμάτων για το Συνέδριο του 1901.

3. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Η ΙΕΑ ανέθεσε την οργάνωση του Συνεδρίου σε επιτροπή αποτελούμενη από καθηγητές του Πανεπιστημίου και διακεκριμένους ιατρούς της Αθήνας. Πρόεδρος της οργανωτικής επιτροπής ορίστηκε ο καθηγητής της Φυσιολογίας Ρήγας Νικολαΐδης, αντιπρόεδροι οι καθηγητές της Ιστολογίας και Παθολογικής Ανατομικής Νικό-

Εικόνα 1. Η σελίδα τίτλου των πρακτικών του Συνεδρίου.

λαος Πεζόπουλος και της Ιατροδικαστικής και Τοξικολογίας Γεώργιος Βάφας. Γενικός Γραμματέας του Συνεδρίου ορίστηκε ο ωτορινολαρυγγολόγος Μιχαήλ Μαγκάκης (εικ. 2). Ειδικό Γραμματέες ορίστηκαν οι Μιχαήλ Καϊρης, Δημήτριος Κόκκορης και Διονύσιος Γούζαρης. Η οργάνωση του Συνεδρίου, τόσο κατά το στάδιο της προετοιμασίας, όσο και κατά τη διάρκειά του, ήταν υποδειγματική. Η οργανωτική επιτροπή κατάρτισε τον κανονισμό του Συνεδρίου, ο οποίος, για να έχει πρόσθετη ισχύ και κύρος, επικυρώθηκε από την ΙΕΑ σε ειδική συνεδρίαση στις 16-10-1900. Τύπωσε ειδικούς φακέλους για την αλληλογραφία του Συνεδρίου (εικ. 3), κατασκεύασε ειδική σφραγίδα (εικ. 4) και σήμα για το Συνέδριο και, γενικά, κατέβαλε από πολύ νωρίς κάθε προσπάθεια για την επιτυχή έκβασή του.

Για να πετύχει την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συμμετοχή, ο Γραμματέας Μ. Μαγκάκης απέστειλε επιστολή σε όλους τους Δημάρχους του κράτους, με την οποία τους ζητούσε να του γνωστοποιήσουν τα ονόματα και

ΡΗΓΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΦΑΣ

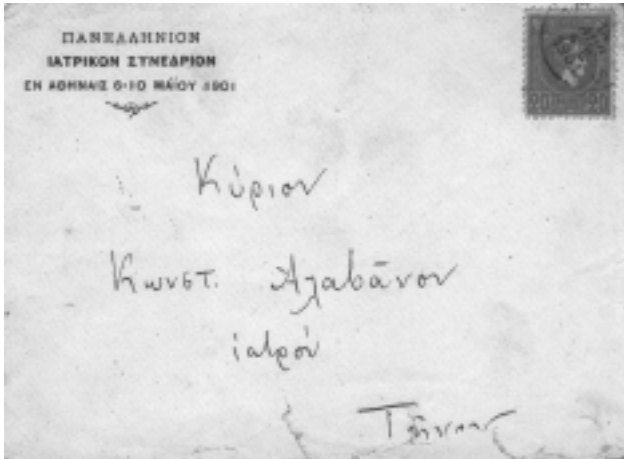

ΜΙΧΑΗΛ ΜΑΓΚΑΚΗΣ

Εικόνα 2. Η οργανωτική επιτροπή του Συνεδρίου (πηγή: Ιατρική Πρόοδος 1901).

τις διευθύνσεις των ιατρών που ασκούσαν το ιατρικό λειτούργημα στην περιφέρειά τους. Ανάλογες επιστολές απέστειλε και στις ελληνικές κοινότητες στο εξωτερικό. Όλοι οι Δήμαρχοι ανταποκρίθηκαν και σχηματίστηκε από το Μαγκάκη, όπως μας πληροφορεί ο ίδιος σε μεταγενέστερο δημοσίευμα, ένας πλήρης ονομαστικός κατάλογος με όλους τους Έλληνες ιατρούς.⁵ Το εγχείρημα αυτό είχε και διασκεδαστικά απρόοπτα. Ο Δήμαρχος Αλοννήσου απάντησε με σκωπτική διάθεση στην επιστολή του Μαγκάκη: «...λίαν χαριέντως μοι έγγραφε λακωνικώς εν τω αποσταλέντι μοι δελτίω: "Ευτυχώς δεν έχομεν ουδένα"».

Ο αριθμός των ασκούντων ιατρών στο ελληνικό κράτος ανερχόταν τότε (1900), συμπεριλαμβανομένων και των στρατιωτικών ιατρών, στους 2.454 σε πληθυσμό 2.433.806 κατοίκων, σύμφωνα με την απογραφή του 1896. Αναλογία 1 ιατρός προς 992 κατοίκους, αριθμός που χαρακτηρίστηκε από το Μαγκάκη: «καταπληκτικώς μέγας».⁵ Παρενθετικά αξίζει να σημειώσουμε ότι, όπως

Εικόνα 3. Φάκελος αλληλογραφίας του Συνεδρίου (συλλογή Λ. Βλαδιμήρου).

Εικόνα 4. Αποτύπωμα της σφραγίδας του Συνεδρίου (συλλογή Λ. Βλαδιμήρου).

και τώρα, που η ιατρική κοινότητα έχει επισημάνει τις δυσμενείς κοινωνικές επιπτώσεις της πληθώρας των ιατρών,⁶ έτσι και τότε είχαν εγκαίρως αντιληφθεί τις ολέθριες επιπτώσεις για τη δημόσια υγεία που εγκυμονεί η αλόγιστη αύξηση του αριθμού των ιατρών. Συγκεκριμένα, από τα τέλη του 19ου αιώνα είχε επισημανθεί σε ιατρικά δημοσιεύματα ο διαρκώς αυξανόμενος αριθμός των ιατρών.^{7,8} Ο Ιωάννης Φουστάνος, για το θέμα αυτό, επισήμανε: «Από τινος χρόνου πανταχόθεν ανά τον επιστημονικόν ιατρικόν κόσμον εγείρονται παράπονα και εκφράζονται ανησυχίαί διά την ήδη υπάρχουσαν πληθώραν των ιατρών... Εν Λονδίνω υπάρχουσι 5.742 ιατροί, αναλογούντες εις ιατρός επί 830 κατοίκων... Εν Αθήναις υπάρχουσι 281 ιατροί, αναλογούντες εις ιατρός επί 491 κατοίκων!».⁷

Όπως αναφέρει ο Μαγκάκης στην εισηγητική του ομιλία προς το Συνέδριο, απεστάλησαν: «τέσσερας χιλιάδας προσκλητήρια προς τους απανταχού Έλληνες ιατρούς, της τε ελευθέρας και δούλης Ελλάδος». Εγγράφηκαν για το Συνέδριο 537, 214 από την Αθήνα, 197 από άλλες πόλεις του κράτους, 126 από το εξωτερικό, «πλείστοι εκ Κωνσταντινουπόλεως, Σμύρνης, διαφόρων μερών της Μ. Ασίας και των νήσων αυτής, εξ Αιγύπτου, Κύπρου, Μακεδονίας, Ηπείρου κ.τ.λ. Αλλά και εξ Ευρώπης και δη εκ Γαλλίας, Γερμανίας, Αυστρίας, Ιταλίας, έτι δε και της Ρωσίας, Ρουμανίας και Βουλγαρίας».¹ Τελικά, παρέστησαν στο Συνέδριο 460. Συγκριτικά με τα δύο προηγούμενα Συνέδρια (1882, 1887), ο Μαγκάκης αναφέρει ότι στο Συνέδριο του 1882 εγγράφηκαν 172 και παρέστησαν 149, στο Συνέδριο του 1887 εγγράφηκαν 210 και παρέστησαν 190. Οι ανακοινώσεις που πραγματοποιήθηκαν και στα δύο προηγούμενα Συνέδρια δεν

ήταν περισσότερες από 70, ενώ οι ανακοινώσεις στο Συνέδριο του 1901 «υπερέβησαν τις 275, δείγμα του ζήλου των συμμετεχόντων και εχέγγυο για ακόμα πιο ποιοτικές εργασίες στο εφεξής».¹

4. Η ΑΘΡΟΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΕΚΤΟΣ ΣΥΝΟΡΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΙΑΤΡΩΝ

Η συμμετοχή των απανταχού Ελλήνων ιατρών στο Συνέδριο του 1901 ξεπέρασε κάθε προσδοκία. Προσήλθαν στο Συνέδριο ιατροί από όλες τις περιοχές «της καθ' ημάς Ανατολής». Η ελληνική ιατρική κοινότητα της Κωνσταντινούπολης, γνωστή τότε για το υψηλό επίπεδο ιατρικής εκπαίδευσης των μελών της, εκπροσωπήθηκε από 36 συνέδρους. Μεταξύ αυτών, ο διεθνώς γνωστός δερματολόγος Δημήτριος Ζαμπακός πασάς, ο καθηγητής της Ιατρικής Σχολής Κωνσταντινούπολης και ιδιαίτερος αρχίατρος του σουλτάνου Σπυρίδων Μαυρογένης πασάς, ο αρχιχειρουργός πολλών νοσοκομείων της Πόλης Αλέξανδρος Καμπούρογλους πασάς, οι διάσημοι χειρουργοί Αντώνιος Δάλλας και Τομάζος Σγουρδαίος,⁹ οι πρωτοπόροι οφθαλμίατροι Αλέξιος Τράντας και Ανανίας Γαβριηλίδης.^{9,10}

Από τη Σμύρνη ήλθαν οι διάσημοι σε όλη την Ανατολή χειρουργοί Απόστολος Ψαλτώφ και Μιχαήλ Τσακούρογλους.¹¹ Η ελληνική Ιατρική της Αιγύπτου εκπροσωπήθηκε, εκτός των άλλων, και από το διάσημο σε όλη την Ευρώπη Στέφανο Καρτούλη, ο οποίος είχε ανακαλύψει (1886) το αίτιο της αμοιβαδικής δυσεντερίας και είχε συνεργαστεί στενά με τον Koch στα εργαστήρια του Ελληνικού Νοσοκομείου της Αλεξάνδρειας για την ανακάλυψη του αιτίου της χολέρας.^{12,13}

Προσήλθαν ιατροί και από πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, όπου μετεκπαιδεύονταν, όπως ο Μαρίνος Γερουλάνος από το Κίελο της Γερμανίας, ο Βλαδίμηρος Μπένσης από το Παρίσι και άλλοι που ήταν μόνιμα εγκαταστημένοι εκεί, με πολύ επιτυχημένη σταδιοδρομία, όπως ο διάσημος χειρουργός γυναικολόγος και έκτακτος καθηγητής Χειρουργικής στο Παρίσι Σπυρίδων Κλάδος,^{14,15} ο Παναγής Λιβιεράτος, καθηγητής Παθολογίας στο Πανεπιστήμιο της Γένοβας, και ο έκτακτος καθηγητής της Χειρουργικής στο Πανεπιστήμιο της Λίλλης Γεράσιμος Φωκάς.

Αξιοσημείωτο είναι ότι στο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο του 1901 εμφανίζονται για πρώτη φορά με ανακοινώσεις σε ιατρικό συνέδριο και δύο γυναίκες ιατροί. Πρόκειται για τη γνωστή στην πρόσφατη ιατροϊστορική βιβλιογραφία πρώτη Ελληνίδα ιατρό Μαρία Καλαποθάκη,¹⁶⁻¹⁸ η οποία είχε λάβει πτυχίο από τη Σορβόννη, και την, ως τώρα άγνωστη και αθησαύριστη στη βιβλιογραφία, Ελληνίδα ιατρό Ειρήνη Βουλαλά. Η Καλαποθάκη πραγματοποίησε ανακοίνωση με θέμα: «Κλινικά και φυσιολογικά παρατηρήσεις επί του Δικτάμνου των αρχαίων». Η Βουλαλά, η οποία στον κατάλογο των συμμετασχόντων αναφέρεται με τόπο άσκησης της Ιατρικής τη Μυτιλήνη, πραγματοποίησε ανακοίνωση με θέμα: «Το σάκχαρον επί αδρανείας της μήτρας».

5. ΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Η οργανωτική επιτροπή, με την πρόσκληση που έστειλε, είχε ενημερώσει όλους τους ιατρούς ότι το Συνέδριο θα ασχοληθεί, εκτός φυσικά από τις ελεύθερες ανακοινώσεις, και με δώδεκα προκαθορισμένα θέματα, τα οποία θα αποτελούσαν τα αντικείμενα ειδικών συνεδριάσεων. Τα θέματα που επιλέχθηκαν αντανακλούσαν τα σημαντικότερα υγειονομικά προβλήματα που απασχολούσαν τότε την ιατρική κοινότητα. Αυτά ήταν τα ακόλουθα, σύμφωνα με την ορολογία της εποχής: 1. Περί φθίσεως και φθισιατρειών εν Ελλάδι. 2. Περί της θεραπείας της φυματώσεως διά της χειρουργικής. 3. Περί των εν Ελλάδι συνεχών πυρετών. 4. Περί λέπρας. 5. Περί εχινοκόκκων εν Ελλάδι. 6. Περί της συφιλίδος εν Ελλάδι. 7. Περί των βλαβών των οφθαλμών επί λοιμωδών παθήσεων. 8. Περί της εν Ελλάδι εφαρμογής της ασπιρίας και αντισηψίας. 9. Περί σκωληκοειδίτιδος. 10. Περί των εκ της πυέλου δυστοκιών. 11. Περί της εν Ελλάδι χρήσεως των οιοπνευματωδών ποτών και της εκ ταύτης αποτελεσμάτων. 12. Περί υγιεινής των σχολείων. Στα προκαθορισμένα θέματα πραγματοποιήθηκαν 19 εισηγήσεις, 31 ανακοινώσεις και 8 προτάσεις, που ψηφίστηκαν ομόφωνα.

Είναι φυσικό τα περισσότερα θέματα που απασχόλησαν το Συνέδριο να σχετίζονται με τα λοιμώδη νοσήματα, τα οποία τότε όχι μόνο αποτελούσαν τη συχνότερη αιτία θανάτων, αλλά συνιστούσαν σοβαρότατα προβλήματα δημόσιας υγείας.¹⁹ Από τις αρχές ήδη του 20ού αιώνα είχε επισημανθεί από τον ιατρικό κόσμο της χώρας η ανησυχητική αύξηση των κρουσμάτων φυματίωσης στον πληθυσμό. Στο Πανελλήνιο Συνέδριο του 1901 αφιερώθηκε ολόκληρη σειρά συνεδριάσεων για την αντιμετώπιση του προβλήματος. Οι διάφοροι εισηγητές, διακεκριμένοι ιατροί της εποχής, τόνισαν την ολοένα και μεγαλύτερη αύξηση της θνησιμότητας από τη νόσο, την έλλειψη ειδικών νοσοκομείων και σανατορίων, την ανυπαρξία προγραμμάτων διαφώτισης του λαού και την απουσία κρατικής μέριμνας. Η χώρα μας είχε τη μεγαλύτερη θνησιμότητα από φυματίωση από όλες τις χώρες της Ευρώπης.

Σε επίπεδο πρακτικών μέτρων κατά της νόσου, όλος ο αγώνας είχε ως τότε βασιστεί στις φιλότιμες και πολλές φορές ηρωικές προσπάθειες ορισμένων πρωτοπόρων ιατρών.²⁰ Μοναδική περίπτωση οργανωμένης συλλογικής δράσης κατά της φυματίωσης, κατά το διάστημα 1897-1901, αποτέλεσε η ενέργεια του πρωτοπόρου Συλλόγου *Ένωσις των Ελληνίδων* να εκδώσει ειδικό φυλλάδιο με οδηγίες για την πρόληψη της νόσου: *«Η δεσποινίς Μαρία Καλαποθάκη, κατερχομένη του βήματος, καταθέτει και εντύπους οδηγίας περί προφυλάξεως από της φυματώσεως, γεγραμμένας εις απλήν γλώσσαν, τας οποίας η Ένωσις των Ελληνίδων διανέμει, ως γνωστόν, εις τον λαόν από πολλού»*.²¹ Το Συνέδριο έκανε «ομοθυμωσ αποδεκτή» την πρόταση του εισηγητή καθηγητή Νικολάου Μακκά να ιδρυθεί Πανελλήνιος Σύνδεσμος κατά της νόσου με σκοπό «*την περιστολήν της φυματώσεως διά της εφαρμογής προφυλακτικών μέτρων και ανεγέρσεως εξοχικών θεραπευτηρίων*».²¹

Αποτέλεσμα του προβληματισμού που αναπτύχθηκε στο Συνέδριο ήταν να ιδρυθεί σε λίγους μήνες ο Πανελλήνιος Σύνδεσμος κατά της Φυματίωσης και να δρομολογηθούν οι διαδικασίες για την ίδρυση των πρώτων σανατορίων. Η Ελληνίδα σύζυγος του διάσημου αρχαιολόγου Σλήμαν, Σοφία, ίδρυσε στις αρχές του αιώνα, το 1905, το Σανατόριο «Σωτηρία».²² Ο ιατρός Γεώργιος Καραμάνης ίδρυσε το 1909 στο Πήλιο το πρώτο σανατόριο ύψους με την ονομασία: «*Η Ζωοδόχος Πηνή*».²³

Για τη φυματίωση πραγματοποιήθηκαν 3 εισηγήσεις (Ν. Μακκάς, Β. Πατρίκιος, Ι. Γαλβάνης), 10 ανακοινώσεις και έγινε εκτενής συζήτηση με 8 παρεμβάσεις. Από τις παρεμβάσεις αυτές, εντύπωση προκαλούν η ένσταση για τη συμβολή των φθισιατρειών στην ίαση, η πρόταση

για απαγόρευση των γάμων μεταξύ φυματικών, η επισήμανση της αδράνειας των αρμοδίων της δημόσιας υγείας, η πρόταση για καύση των φυματικών νεκρών, η μη διενέργεια νεκροτομών, η ανάγκη μεταφοράς των νοσούντων κρατούμενων και ίδρυσης νοσοκομείων εντός των φυλακών, η αυξημένη συχνότητα της νόσου σε ιδρύματα, φυλακές, μετανάστες.²¹

Ένα άλλο μεγάλο πρόβλημα δημόσιας υγείας αποτελούσε την εποχή εκείνη η ελονοσία, που υποδηλώνονταν τότε και με τους όρους ελώδης πυρετός, συνεχής πυρετός, θέρμες, ελώδες μίασμα. Εισηγητές στο θέμα ήταν οι Ι. Θεοφανίδης και Ι. Καρδαμάτης. Πραγματοποιήθηκαν 3 ανακοινώσεις και ψηφίστηκε ομόφωνα η πρόταση του καθηγητή Ν. Πεζόπουλου, ο οποίος χαρακτήρισε την ελονοσία «τον χειρότερον εκθρόν διά την Ελλάδα και από αυτήν την φυματίωση», για σύσταση επιτροπής για τη μελέτη των ελωδών πυρετών, των αιτίων τους και των αναγκαιών μέσων για την εξάλειψή τους. Αποτέλεσμα του προβληματισμού του Συνεδρίου ήταν η ίδρυση λίγα χρόνια αργότερα, το 1905, με πρωτοβουλία των Κ. Σάββα και Ι. Καρδαμάτη, του «Σύλλογου προς περιστολήν των ελωδών νόσων».²⁴ Ο Σύλλογος αυτός επωμίστηκε για περισσότερο από 25 χρόνια το βάρος του ανθελονοσιακού αγώνα και προσέφερε τεράστιες υπηρεσίες για την εξάλειψη της φοβερής μαστίγας.

Για τη λέπρα έγιναν 2 εισηγήσεις, από τους Μ. Χατζημιχάλη και Τ. Μιταυσιή. Οι εισηγητές ανέφεραν ότι ο αριθμός των λεπρών στην Ελλάδα δεν ξεπερνά τους 200. Πρότειναν την απομόνωση των πασχόντων σε λεπροκομεία. Στη συζήτηση έγιναν 7 παρεμβάσεις. Σε αυτές τέθηκε και πάλι το θέμα αν η νόσος είναι μεταδοτική ή όχι και τονίστηκε η συμβολή των ιαματικών λουτρών της Υπάτης στη βελτίωση των συμπτωμάτων. Το θέμα εχινόκοκκος ανέπτυξε ως εισηγητής ο Σ. Τσάκωνας. Ακολούθησαν 3 ανακοινώσεις. Ο Αριστοτέλης Κούζης αναφέρθηκε στις γνώσεις των αρχαίων για τη νόσο.

Τα αφροδίσια νοσήματα αποτελούσαν οξύ κοινωνικό πρόβλημα κατά την προ των αντιβιοτικών εποχή. Επόμενο, λοιπόν, ήταν να αφιερωθεί ειδική συνεδρία για τη σύφιλη. Ο εισηγητής καθηγητής Β. Πρωτόπουλος, τονίζοντας την εξάπλωση της νόσου σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, απέδωσε την αλματώδη αύξηση των περιπτώσεων στην ακηδία των αρμοδίων της δημόσιας υγιεινής, στην αμέλεια των ιατρών να υποδεικνύουν τα κατάλληλα μέτρα προφύλαξης και στη μη συμμόρφωση των ασθενών στη θεραπευτική αγωγή. Τονίζοντας το ρόλο της πορνείας στην εξάπλωση της νόσου δήλωνε χαρακτηριστικά:

«Δέον να υποβάλλωνται εις αυστηράν και κανονικήν ιατρικήν εξέτασιν άπανσαι αι εν ελευθερίοις οίκοις εν-

δαιτώμεναι κοιναί γυναίκες ως και εκείναι, αίτινες ενδαιτώνται εν ωδικοίς καφενείοις, να καταδιωχθή δε αμειλίκτως και η μυστική λεγομένη πορνεία». Αυτά για τότε. Έναν αιώνα μετά, κάθε ιατρός θα προσυπέγραφε τα ανωτέρω για την προφύλαξη από το AIDS και τα άλλα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα.

Στην ειδική συνεδρία πραγματοποιήθηκαν 3 ανακοινώσεις και ψηφίστηκαν ομόφωνα 2 προτάσεις, που αφορούσαν την ίδρυση νοσοκομείου μεταδοτικών νοσημάτων στην Αθήνα και την ενεργό επίβλεψη των κρατικών οργάνων στα διάφορα κέντρα. Τότε λειτουργούσε ένα υποτυπώδες νοσοκομείο-τρόγλη για τις άρρωστες πόρνες, αποτελούμενο από λίγα δωμάτια, άλλοτε στην περιοχή του Φωταερίου Αθηνών και άλλοτε στη συνοικία Βούρλα του Πειραιώς. Με τη λειτουργία του ειδικού Νοσοκομείου «Ανδρέου Συγγρού», το 1910, η Ελλάδα απέκτησε ένα πρότυπο και με διεθνή ακτινοβολία ειδικό νοσοκομείο για τα αφροδίσια νοσήματα.^{25,26}

Η προσβολή του οφθαλμού από τα διάφορα λοιμώδη νοσήματα αποτέλεσε το θέμα μιας άλλης ειδικής συνεδρίας. Έγινε εισήγηση από το Θ. Μεταξά και ακολούθησε μία παρέμβαση και 3 σχετικές ανακοινώσεις. Προκαλεί εντύπωση ότι, τόσο στην εισήγηση όσο και στις ομιλίες που ακολούθησαν, ενώ τονίστηκαν οι οφθαλμολογικές επιπλοκές για όλα σχεδόν τα μεταδοτικά νοσήματα, δεν αναφέρθηκε ούτε μία λέξη για μια άλλη κοινωνική μαστίγα της εποχής, το τράχωμα.

Για την εφαρμογή της αντισηψίας στην Ελλάδα έγινε εισήγηση από το στρατιωτικό ιατρό Κ. Μαυράκη, ο οποίος τότε ήταν υπεύθυνος του Μικροβιολογικού Εργαστηρίου στο Στρατιωτικό Νοσοκομείο. Τονίστηκε ότι η θεαματική μείωση της θνητότητας των τραυματιών στον πόλεμο του 1897 κατέστη εφικτή χάρη στην εκτεταμένη εφαρμογή αντισηπτικών μεθόδων.²⁷

Η οργανωτική επιτροπή του Συνεδρίου ανάθεσε την εισήγηση για το θέμα της σκωληκοειδίτιδας σε τέσσερις κορυφαίους χειρουργούς της εποχής. Οι εισηγητές Ι. Γαλβάνης, Γ. Φωκάς, Α. Ψαλτώφ, Ν. Αλιβιζάτος τόνισαν την ανάγκη να πραγματοποιείται η εγχείρηση, εκτός από τις επείγουσες περιπτώσεις, εν ψυχρώ μετά από συντηρητική θεραπεία. Με την άποψη αυτή τάχθηκαν και οι ομιλητές των σχετικών παρεμβάσεων και των ανακοινώσεων που ακολούθησαν.

Στις δυστοκίες που οφείλονται στις στενώσεις της πυέλου, ο εισηγητής Θ. Καμπάνης διευκρίνισε ότι απαιτώνται σχετικά σπανίως, λόγω της ήπιας μορφής ραχιτισμού στην Ελλάδα. Ο εισηγητής επισήμανε: «Ο ραχιτισμός, η κυριώτερα αιτία των στενώσεων, παρουσιάζεται

εν Ελλάδι υπό την ελαφροτέραν μορφήν, το τοιούτον αποδίδομεν εις τον υπαίθριον βίον ον διάγουσι τα παιδιά, εις τον μητρικόν γαλουκισμόν, όστις είναι ο κανών διά τας πλείστας οικογενείας, εις τον αραιόν συνοικισμόν των πόλεων...». Σε παρέμβασή του, ο υφηνγητής Κ. Αλαβάνος τόνισε την ανάγκη της ιατρικής παρακολούθησης της εγκύου κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης. Ο ίδιος είχε εκδώσει σχετική μονογραφία για το θέμα αυτό.²⁸

Η ιατρική παρακολούθηση της επιτόκου άρχισε να διενεργείται στη χώρα μας από τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Το σύνολο σχεδόν των τοκετών εκτελούσαν οι μαίες και μόνο σε περιπτώσεις δυστοκίας ο ιατρός. Ειδικευμένοι μαιευτήρες ασχολούμενοι αποκλειστικά με τους τοκετούς υπήρχαν ελάχιστοι κατά το 19ο αιώνα και στις αρχές του 20ού. Γυναικολογικές επεμβάσεις πραγματοποιούσαν οι χειρουργοί. Ο καθηγητής Κωνσταντίνος Λούρος αγωνίστηκε και επέβαλε την ενιαία ειδικότητα από τη δεκαετία του 1910 και μετά.

Το πρόβλημα του αλκοολισμού, ως κοινωνικό φαινόμενο, δεν υπήρχε τότε στη χώρα. Όμως, οι μεμονωμένες περιπτώσεις που είχαν παρατηρηθεί και κυρίως οι πολυάριθμες αναφορές για αλκοολισμό στην ξένη βιβλιογραφία, ήταν ικανό ερέθισμα για να ασχοληθεί το Συνέδριο και με το θέμα αυτό, γεγονός που αποδεικνύει το ικανοποιητικό επίπεδο βιβλιογραφικής ενημέρωσης που διέθετε τότε το ιατρικό σώμα και το υψηλό αίσθημα ευθύνης για τη δημόσια υγεία. Οι δύο εισηγητές, Γ. Βάφας και Ι. Φουστάνος, τόνισαν ότι, ενώ από την αρχαιότητα ως την εποχή τους ο αλκοολισμός παρά την ευρεία κατανάλωση οίνου ήταν άγνωστος στην Ελλάδα, σε αντίθεση με τη διάδοση που γνώριζε στην Ευρώπη, είχε αρχίσει τελευταία να εμφανίζεται και στην Ελλάδα. Επισημάνθηκε μάλιστα προφητικά: «*Πρέπει να επιτύχωμε την περιστολήν του κακού, διότι κατόπιν δεν θα ωφελήσωσιν ημάς αι αντιαλκοολικά σταυροφορίαί*». Ομοφώνως ψηφίστηκε η πρόταση για έλεγχο της καθαρότητας των οινοπνευματωδών ποτών από την Πολιτεία.

Το θέμα της υγιεινής των σχολείων, όπως και το προηγούμενο περί αλκοολισμού, αποδεικνύουν το υψηλό επίπεδο ιατρικού προβληματισμού πριν από έναν αιώνα. Η καθημερινή ιατρική πράξη αναζητούσε λύσεις στην αντιμετώπιση των λοιμωδών νόσων, που τότε αποτελούσε το κυρίαρχο καθημερινό πρόβλημα, όμως η σκέψη του ιατρικού σώματος ήταν στραμμένη και σε υγειονομικά θέματα, τα οποία για την εποχή εκείνη ήταν εξόχως πρωτοποριακά, όπως η σχολική υγιεινή. Ουσιαστικά, ο κλάδος αυτός της υγιεινής θα εμφανιστεί στην Ελλάδα μία δεκαετία αργότερα.²⁹ Για το θέμα της υγιει-

νής των σχολείων έγινε εκτενής εισήγηση από τον παιδίατρο Κ. Παπαγιάννη, ο οποίος επισήμανε ότι μέχρι το 1895 δεν λαμβανόταν πρόνοια για την τήρηση των κανόνων υγιεινής στα σχολεία. Προκαλεί εντύπωση ο προβληματισμός για τις συνθήκες υγιεινής που θα έπρεπε να επικρατούν στα σχολεία. Στη μικρή Ελλάδα του 1900, όπου το σύνολο σχεδόν των μαθητών πήγαιναν ξυπόλυτοι στα σχολεία, τα οποία, κατά την εισηγητική ομιλία του Κ. Παπαγιάννη, έμοιαζαν με «*τρώγλας σκοτεινάς, ανηλίους και υγράς*», η ελληνική ιατρική κοινότητα, με ρηξικέλευθο και πρωτοποριακό τρόπο, προτείνει και αγωνίζεται για να κτίζονται τα σχολικά κτίρια στο πιο υγιεινό μέρος της πόλης, να οριοθετείται ο αριθμός των μαθητών σε κάθε τάξη, να γίνεται ειδική φροντίδα για την εργονομία των σχολικών θρανίων, να υπάρχουν ελεύθεροι χώροι, καθαρό νερό και ηλεκτρικό φως, να δίνεται φροντίδα για την καλή ακουστική των αιθουσών διδασκαλίας.

6. ΟΙ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Οι πολυάριθμες ελεύθερες ανακοινώσεις του Συνεδρίου κάλυψαν με τη θεματολογία τους όλες τις ιατρικές ειδικότητες. Ειδικότητες, φυσικά, με τη σημερινή έννοια του όρου. Ειδικευμένοι ιατροί, με τη σημερινή έννοια, δεν υπήρχαν τότε. Αρκετοί όμως είχαν αρχίσει από τα τέλη του 19ου αιώνα να προσανατολίζουν τα επαγγελματικά τους ενδιαφέροντα και την ενημέρωσή τους σε ορισμένους βασικούς κλάδους, Χειρουργική, Παθολογία, Μαιευτική, Παιδιατρική. Από τις αρχές του 20ού αιώνα, ολοένα και περισσότεροι αρχίζουν να κατευθύνουν τις δραστηριότητές τους και σε άλλες εξειδικεύσεις, όπως Ωτορινολαρυγγολογία, Οφθαλμολογία, Ορθοπαιδική, Μικροβιολογία κ.λπ.

Λεπτομερής αναφορά σε κάθε μια από τις ανακοινώσεις του Συνεδρίου δεν είναι εφικτή ούτε άλλωστε παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Όμως, φρονούμε ότι μερικές από αυτές αξίζουν αναφοράς, γιατί απεικονίζουν με τον καλύτερο τρόπο τους ιατρικούς προβληματισμούς και τα ενδιαφέροντα των ιατρών πριν από έναν αιώνα. Παράλληλα, αποδεικνύουν την ικανοποιητική γνώση της διεθνούς βιβλιογραφίας που διέθεταν οι ιατροί εκείνης της εποχής.

Από τις ανατομικού ενδιαφέροντος ανακοινώσεις σημειώνουμε την ανακοίνωση του γραμματέα του Συνεδρίου Μιχαήλ Μαγκάκη με θέμα: «*Το Ιακωβώνειον όργανον επί του τελείου ανθρώπου*», όχι τόσο για το θέμα της, όσο για την έντονη αντιπαράθεση που ακολούθησε μετά το Συνέδριο, μεταξύ του Μαγκάκη και του επιμελη-

τή του Ανατομείου Α. Τσιλιμπάρη.³⁰ Για την ορθότητα ή όχι της ανακοίνωσης ξέσπασε μια θυελλώδης αντιδικία, που ξεπέρασε, με σωρεία ανεπίτρεπτων εκφράσεων και από τα δύο μέρη, τα όρια της επιστημονικής ανταλλαγής απόψεων. Η κατάληξη της αντιδικίας ήταν να πλουτιστεί η σχετική με το θέμα βιβλιογραφία μας με δύο μικρές μονογραφίες.^{31,32} Ο καθηγητής της Φυσιολογίας Ρήγας Νικολαΐδης και οι συνεργάτες του ανακοίνωσαν τα αποτελέσματα πειραματικών τους εργασιών: «Περί των αποτελεσμάτων της ουκί ταυτόχρονης γενομένης εκτομής των πνευμονογαστρικών νεύρων», «Περί μορφολογικών φαινομένων των αδένων του Lieberkuhn κατά την παραλυτική έκκριση του λεπτού εντέρου», «Περί της μεταβολής ελαστικότητας των μυών κατά την δηλητηρίαση με κουράριον», δημιουργώντας έτσι την απαραίτητη της Πειραματικής Φυσιολογίας στη χώρα μας.

Το σύνολο σχεδόν των ανακοινώσεων Παθολογίας, Νοσολογίας και Θεραπευτικής αφορούσαν θέματα σχετιζόμενα με λοιμώδη νοσήματα, τα οποία τότε κυριαρχούσαν στην καθημέρα ιατρική πράξη. Ανακοινώσεις για τη φυματίωση, την ελονοσία, τον εχινόκοκκο, τη γρίπη, τον τύφο, τη δυσεντερία, τη λύσσα, τη διφθερίτιδα, μονοπωλούν το ενδιαφέρον των συνέδρων. Από τις ανακοινώσεις αυτές αξίζει να σημειώσουμε την εργασία του Στέφανου Καρτούλη από την Αλεξάνδρεια, ο οποίος, όπως προαναφέρθηκε, είχε ανακαλύψει το αίτιο της αμοιβαδικής δυσεντερίας. Ο πρώτος Έλληνας μικροβιολόγος, ειδικευμένος κοντά στο μεγάλο Pasteur, Παναγιώτης Παμπούκης, εφαρμόζοντας στην Ελλάδα την αντιλυσσική θεραπεία του Pasteur, αναφέρει τα θεαματικά αποτελέσματα που είχε καταφέρει να πραγματοποιήσει στο εργαστήριό του. Με άλλη ανακοίνωση ενημερώνει τους συνέδρους για την παρασκευή από τον ίδιο και τους συνεργάτες του ελληνικού αντιδιφθεριτικού ορού.

Από τις ελάχιστες εργασίες που δεν είχαν ως αντικείμενο τα λοιμώδη νοσήματα, αξίζει να σημειώσουμε την ανακοίνωση του Αριστοτέλη Κούζη για δύο περιπτώσεις μυξοιδήματος, από τις πρώτες της ελληνικής βιβλιογραφίας. Ως θεραπευτική αγωγή, μη έχοντας φυσικά τότε τη δυνατότητα ορμονοθεραπείας, χρησιμοποίησε εκχύλισμα θυρεοειδούς αδένου προβάτου. Η οποθεραπεία, όπως ήταν ο όρος τότε, θεωρείται ο πρόδρομος της σημερινής ορμονοθεραπείας. Ο Brown-Sequard εισήγαγε τον όρο οποθεραπεία από την ελληνική λέξη οπος (=χυμός). Η οποθεραπεία κυριάρχησε στη θεραπευτική για πολύ μεγάλο χρονικό διάστημα. Περισσότερο από μισό αιώνα, τα εκχυλίσματα των διαφόρων αδένων υπήρξαν ένα από τα βασικότερα θεραπευτικά σκευάσματα. Ουσιαστικά, παραχώρησαν τη θέση τους στις χορηγούμενες ορμόνες από τη δεκαετία του 1950.

Σε αντίθεση με την Παθολογία, η οποία παρέμεινε δέσμη σε πολύ μεγάλο βαθμό των θεωριών, των γνώσεων και των κλινικών πρακτικών του παρελθόντος, η Χειρουργική της εποχής απεικονίζει ευκρινέστερα τη θεαματική πρόοδο που συντελέστηκε στην Ιατρική κατά το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα. Ο Χρίστος Δασκαλάκης, χειρουργός από τη Σμύρνη, με την ανακοίνωση: «περίπτωσης υδρορράχως ιαθείσης δι' εγχειρήσεως» περιγράφει την επιτυχή έκβαση χειρουργικής αποκατάστασης μεγάλης δισχιδούς ράχης. Η περίπτωση αυτή, η οποία είναι η πρώτη εγχείρηση για δισχιδή ράχη της ελληνικής βιβλιογραφίας, συνοδεύτηκε με την παρουσίαση δύο φωτογραφιών, πριν και μετά την επέμβαση. Ο χειρουργός Ιωάννης Χρυσοσπάθης, εισηγητής και θεμελιωτής της Ορθοπαιδικής στη χώρα μας, με την ανακοίνωση: «περί θεραπείας του συγγενούς του ισχίου εξαρθήματος» εισήγαγε στην Ελλάδα την αναίμακτη θεραπεία του συγγενούς εξαρθήματος του ισχίου, τονίζοντας τη σημασία της έγκαιρης διάγνωσης: «...όσον ενωρίτερον μας προσάγονται τα τέκνα, τόσον βεβαιότερα και ευχερεστέρα είναι η επιτυχία...». Οι χειρουργοί Ιούλιος Γαλβάνης, Απόστολος Ψαλτώφ, Νικόλαος Αλιβιζάτος, Σωτήριος Ρόκκος και ο γυναικολόγος Δημήτριος Μπαλάνος ανακοίνωσαν τα αποτελέσματα που είχαν παρατηρήσει από τη χειρουργική αναλγησία με έγχυση κοκαΐνης στον υπαραχνοειδή χώρο. Η μέθοδος αυτή είχε εφαρμοστεί εκείνα τα χρόνια στη Χειρουργική, με αμφιλεγόμενα αποτελέσματα.

Από τις αρχές του 20ού αιώνα αρχίζει η Χειρουργική να διαιρείται σε αυτοτελείς χειρουργικές ειδικότητες, όπως η Ουρολογία, η Ωτορινολαρυγγολογία, η Χειρουργική Γυναικολογία, η Ορθοπαιδική. Στο συνέδριο του 1901 πραγματοποιήθηκαν πολλές σχετικές ανακοινώσεις από χειρουργούς, οι οποίοι αργότερα θα γίνουν οι εισηγητές και θεμελιωτές αυτών των ειδικοτήτων στον ελλαδικό χώρο, όπως ο Δημήτριος Δημητριάδης της Ωτορινολαρυγγολογίας, ο Βαρθολομαίος Γκύζης της Ουρολογίας, ο Αντώνιος Δάλλας της Χειρουργικής Γυναικολογίας.

7. ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Το Συνέδριο είχε προγραμματιστεί για το διάστημα 6–10 Μαΐου 1901. Όμως, η Οργανωτική Επιτροπή, λόγω των πολλών ανακοινώσεων, αποφάσισε να παρατείνει τη διάρκεια για μία ακόμα ημέρα. Τόπος των συνεδριάσεων ήταν η μεγάλη αίθουσα τελετών του Πανεπιστημίου. Οι συνεδριάσεις γίνονταν το πρωί 8–12 και το απόγευμα 3–7. Η πρώτη ημέρα του Συνεδρίου ήταν Κυριακή. Το πρόγραμμα κοινωνικών εκδηλώσεων, όπως

αναφέρεται στον τόμο των πρακτικών, περιελάμβανε: Κυριακή βράδυ, δεξίωση των μελών του Συνεδρίου από το Δήμαρχο Αθηναίων Σπύρο Μερκούρη στο Ζάππειο Μέγαρο. Δευτέρα βράδυ, παράσταση στο Δημοτικό Θέατρο με το έργο «Νεφέλες» του Αριστοφάνη. Τρίτη βράδυ, παράσταση στο Δημοτικό Θέατρο με το έργο «Οιδίππους Τύραννος» του Σοφοκλή. Τετάρτη βράδυ, διάλεξη στο Φιλολογικό Σύλλογο «Παρνασσός» από τον πρόεδρο του Συλλόγου, καθηγητή της Φυσικής στο Πανεπιστήμιο, Τιμολέοντα Αργυρόπουλο με θέμα: «Περί των υψηλής τάσεως πυκνοσυνθέτων ηλεκτρικών ρευμάτων». Πέμπτη βράδυ, γεύμα των συνέδρων στην Κηφισιά. Έγινε φωτογράφιση των συνέδρων στην αυλή του Πανεπιστημίου και μετά το τέλος των εργασιών του Συνεδρίου πραγματοποιήθηκε τριήμερη εκδρομή στην Ολυμπία.

Ο Ιωάννης Φουστάνος περιγράφει με γλαφυρότητα στο περιοδικό «Ιατρική Πρόοδος» τη δεξίωση στο Ζάππειο: «*Εις την ωραίαν περιστύλιον αίθουσαν του Ζαπείου κατά την νύκτα ο δήμος Αθηνών εδέχθη επισήμως τους συνέδρους ιατρούς. Ηλεκτρικά φώτα, υψηλοί πύλοι, ρεδιγκόται, μερικοί με φράκα, αρκετοί με σμόκινς, κυρίαί ιατρών, κυρίαί επισήμων... ο θίασος της Μουσικής Εταιρείας επαίανιζε μέχρι του μεσονυκτίου εκλεκτά τεμάχια. Και το πλήθος το εκλεκτόν εκκυκλοφόρει υπό την μεγάλην κυκλοτερή στοάν, εισώρμα εις το αναψυκτήριον ή εκάθητο παρά τα πολυάριθμα μικρά τραπεζάκια...*». Τους συνέδρους προσφώνησε ο Δήμαρχος. Εκ μέρους των συνέδρων αντιφώνησε ο καθηγητής Γεράσιμος Φωκάς, καταλήγοντας: «*Οι Έλληνες ιατροί αθρόοι συνελθόντες εν τη ωραία πρωτευούση του ελληνισμού, θέλομεν προσπαθήσει να προαγάγωμεν την νεοελληνικήν επιστήμην διά των συζητήσεων. Ζήτω η ένδοξος των Αθηναίων πόλις*».

8. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα θέματα που απασχόλησαν τους συνέδρους του 1901, η δομή και ανάπτυξη των ανακοινώσεων, οι συζητήσεις και οι προβληματισμοί που προέκυψαν από το Συνέδριο, αποδεικνύουν ότι οι Έλληνες ιατροί πριν έναν αιώνα δεν υστερούσαν σε γνώσεις και ενημέρωση από τους συναδέλφους τους των αναπτυγμένων κρατών. Η χώρα υστερούσε σε οργάνωση υπηρεσιών υγείας και υγειονομική νομοθεσία. Την υστέρηση αυτή του χρόνια υπολειπόμενου δημόσιου τομέα την αντιμετώπισε τότε η ιατρική κοινότητα με τη σύσταση ιδιωτικών φορέων. Ιδιωτικών ως προς τη νομική υπόσταση και όχι με την έννοια της κερδοσκοπικής δραστηριότητας. Η συστηματική και μεθοδευμένη αντιμετώπιση των λοιμωδών νοσημάτων, ως πρόβλημα δημόσιας υγείας πλέον και όχι ως νόσημα του μεμονωμένου πάσχοντος, οριοθετήθηκε και υλοποιήθηκε από τους προβληματισμούς του Συνεδρίου. Το Συνέδριο του 1901, με τη μεγάλη συμμετοχή των απανταχού Ελλήνων ιατρών, την εξαιρετικά πλούσια θεματολογία και το υψηλό επίπεδο των επιστημονικών εργασιών, αποτέλεσε σταθμό και ορόσημο για την εξέλιξη της νεοελληνικής Ιατρικής.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Οι συγγραφείς ευχαριστούν θερμώς τον ομότιμο καθηγητή της Ιστορίας της Ιατρικής του Πανεπιστημίου Αθηνών και πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Φιλοσοφίας της Ιατρικής και της Υγείας κ. Σπύρο Μαρκέτο, για την πρόθυμη παραχώρηση του τόμου των πρακτικών του Συνεδρίου.

ABSTRACT

The first Greek medical congress: One century ago

L. VLADIMIROΣ, C. FRANGIDES

International Hippocratic Foundation, Kos, Greece

Archives of Hellenic Medicine 2002, 19(6):700-709

After two unofficial attempts during the years 1882 and 1887, the Medical Society of Athens organized, one century ago, the First Greek Medical Congress. It was held in Athens between 6 and 11 May 1901. The purpose of this study is to examine the content of this Congress and thus the scientific interests of the Greek doctors at this time. The data were derived from the book of the Proceedings of the Congress published in Athens in 1902, as well as from the medical journals, especially "Medical Progress" (1901, 1902, 1903) and "La Grèce Médicale", as the more interesting items from the Congress were published as full papers over the following three years. The organizing committee comprised: Rigas Nikolaidēs, Professor of Physiology at Athens University, president (Chairman), Nicolaos Pezopoulos, Professor of Histology and Pathology, and George Vafas,

Professor of Forensic Pathology and Toxicology at Athens University, vice presidents, Michael Magakis, ENT, general secretary, Michael Kaires, physician-obstetrician and Demetrios Kokkoris, Associate Professor of Surgery, general secretaries, Dionysios Gouzaris, obstetrician-gynecologist, treasurer. The overall number of participants reached 460, the majority of whom were from Athens and various parts of Greece. Moreover, famous Greek doctors of the diaspora (Constantinople, Smyrna, Asia minor and its islands, Egypt, Cyprus, Macedonia, Epirus and Europe, especially from France, Germany, Italy, Russia, Romania and Bulgaria) were participants. From Constantinople came 36 doctors, including the world famous dermatologist Demetrios Zambakos pasha, Spyridon Mavrogenis pasha and Alexandros Kampouroglous pasha, surgeons, the famous surgeons Antonios Dallas and Tomazos Sgourdeos and the pioneer oculists Alexios Trantas and Ananias Gabrielides. From Smyrna came the surgeons well-known in East Apostolos Psaltos and Michael Tsakyroglous. From Egypt came the famed in all Europe Stefanos Kartoulis, who discovered the etiological factor of dysenteric amebiasis. Marinos Gerulanos came from Kiel, Vladimiro Bensis and Spyridon Klados from Paris, Panagis Libieratos from Genoa and Gerasimos Fokas from Lille, France. The presence of representatives of the opposite sex, Maria Kalapothaki and Erene Boulala, should also be pointed out. The Congress therefore extended beyond the Greek boundaries, which contributed to a higher scientific level and versatility of the matters discussed during the sessions. It could be said that the Congress was, in a way, both Balkanian and European. The organizing committee had arranged 12 theme sections: tuberculosis and sanatoriums in Greece, the use of alcoholic beverages in Greece and its consequences, the persistent fevers in Greece, leprosy, ecchinococcus in Greece, school hygiene, appendicitis, the surgical treatment of tuberculosis, the use of sterilization and antiseptics, dystocias due to pelvic abnormalities, ocular lesions in infectious diseases and syphilis in Greece. In these sections 31 presentations and 19 interventions were made, and 8 proposals were voted unanimously. The total number of presentations at the Congress was more than 275. Among the issues discussed during the meeting, many remain up-to-date even after a century. For example, alcoholism, sexually transmitted diseases and school hygiene continue to concern contemporary doctors at the same level and intensity as then. On the other hand, issues concerning social and individual consequences of infectious diseases have changed scientific direction but are always crucial, e.g. rabies, malaria, pestis, viral infections and resistant nosocomial infections. In this study an attempt has been made to describe medical events attended by Greek doctors a century ago and to underline the remarkable level of medical information and education.

Key words: History of the Athens Medical Society, First Greek Medical Congress, Medical history

Βιβλιογραφία

1. ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΙΑΤΡΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ. ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Π.Δ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, 1902
2. ΡΗΓΑΤΟΣ Γ. Ι. Φουστάνος, ένας πρωτοπόρος του ιατρικού τύπου. Από τα Πρακτικά της Ιατρικής Εταιρείας Σύρου στην Ιατρική Πρόοδο. *Ιατρική 57* (Συμπλήρωμα 55), *Ιατροβιβλιογραφία*, 1990:47–49
3. FOUSTANOS J. Histoire de la Presse Medicale Grecque. *La Grèce Médicale* 1900, 2:84–85
4. ΜΑΡΚΕΤΟΣ Σ. Η εξέλιξη του Ιατρικού Τύπου στην Ελλάδα. *Ιατρική Επιθ Εν Δυν* 1994, 28:73–80
5. ΜΑΓΚΑΚΗΣ Μ. Ο αριθμός των εν Ελλάδι ιατρών. Στατιστική εργασία. *Ιατρική Πρόοδος* 1902, 7:ΞΕ–ΞΗ
6. ΙΑΤΡΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΑΘΗΝΩΝ. *Ιατρικός πληθωρισμός. Ένα κοινωνικό πρόβλημα*. Αθήνα, 1998
7. ΦΟΥΣΤΑΝΟΣ Ι. Πληθώρα ιατρών. *Ιατρική Πρόοδος* 1896, 1:ΙΕ
8. ΑΝΩΝΥΜΟΣ. Ο αριθμός των εν Ελλάδι ιατρών. Πανελλήνιον Λεύκωμα Π.Σ. Σαββίδου. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ, 1905:82
9. ΤΡΟΜΠΟΥΚΗΣ Κ. Η Ελληνική Ιατρική στην Κωνσταντινούπολη, 1856–1923. Έκδοση του Συνδέσμου των εν Αθήναις Μεγαλοσοχολιτών. Σειρά: «Ανάλεκτα της καθ' ημάς Ανατολής, 10». Αθήνα, 2000
10. ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι, ΜΑΡΚΕΤΟΣ Σ. Η πρόοδος της Οφθαλμολογίας στην Ελλάδα από το 1835 μέχρι το 1932. *Οφθαλμολογικά Χρονικά* 1986, 23:165–192
11. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΑΚΗΣ Ν. Το σύστημα υγείας στη Σμύρνη στις αρχές του αιώνα μας. *Ιατρικό Βήμα* 1995, 42:50–55
12. ΠΑΪΔΟΥΣΗΣ Μ. Η Ιατρική στη Χίο κατά τους τελευταίους αιώνες (1600–1900). *Περιοδικόν του εν Χίω Συλλόγου Αργέντη*. Τόμος δεύτερος, Αθήναι, 1939:137–139
13. ΠΕΤΡΙΔΗΣ Π. Η Αλεξανδρινή Ιατρική Σχολή. *Νοσοκομειακά Χρονικά* 1949, 6:67–85
14. ΜΑΝΤΑΛΕΝΑΚΗΣ Σ. Σπυρίδων Κλάδος (1856–1914). Ο πρώτος Έλληνας ενδοσκόπος. *Ελλ Μαιευτ Γυναικολ* 1994, 6:25–27
15. ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ Λ. Κείμενα και αναφορές για τον Σ. Κλάδο από την Ιατρική Πρόοδο. *Ελλ Μαιευτ Γυναικολ* 1994, 6:357–360
16. ΜΑΡΚΕΤΟΣ Σ, ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ Γ, ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ Μ, ΚΡΥΜΒΗΟΛΖ Β. Οι γυναίκες στην Ιατρική (Α). *Mat Med Gr* 1991, 19:269–275
17. SIDEROVA-MABROGUNOVA T, FEST-SCHIEVA N, ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΟΥ Μ,

- ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ Γ, ΜΑΡΚΕΤΟΣ Σ. Οι γυναίκες στην Ιατρική (B). *Mat Med Gr* 1991, 19:379–383
18. ΡΙΖΟΠΟΥΛΟΣ Α, ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ Λ. Οι πρώτες ελληνίδες γιατροί. *Mat Med Gr* 1992, 20:379–381
19. ΣΑΒΒΑΣ Κ. *Λόγος εναρκτήριος εις το μάθημα της Υγιεινής και Μικροβιολογίας*. Τυπογραφείον «Εστία», Εν Αθήναις, 1900:5–9
20. ΜΑΡΚΕΤΟΣ Σ, ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΣ Ι. Ο Αριστείδης Αραβαντινός και ο αντιφυματικός του αγώνας. Ένας άγνωστος μαθητής του Robert Koch. *Mat Med Gr* 1982, 10:131–137
21. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ 1901. Περί φθίσεως και φθισιατρειών. *Ιατρική Πρόοδος* 1901, 6:130–135
22. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΣ Α. La politique hospitalière a Athènes, les 80 premières années de la capitale. Στον τόμο: *Athènes ville capitale*. Αθήνα, 1985:133
23. ΜΟΥΤΟΓΙΑΝΝΗΣ Γ. *Ο Γεώργιος Καραμάνης και το Σανατόριο Πηλίου*. Δήμος Αγριάς, 1999
24. ΣΑΒΒΑΣ Κ, ΚΑΡΔΑΜΑΤΗΣ Ι. *Η ελκονοσία εν Ελλάδι και τα πεπραγμένα του συλλόγου*. Τύποις Π. Λεώνη, Εν Αθήναις, 1928
25. ΛΥΑΡΗΣ Ι. Το Νοσοκομείο Ανδρέου Συγγρού. *Αρχαία του Νοσοκομείου Ανδρέου Συγγρού*. Έτος 1937, Τύποις Αλευροπούλου και Σίας, 1938:148–182
26. ΖΩΓΡΑΦΑΚΗΣ Ι. *Αφροδίσια νοσήματα. Οδοιπορικό και μνήμες*. Εκδόσεις «Αρχιπέλαγος», Αθήνα, 2000:25–34
27. ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ Λ. *Το Υγειονομικό στον Ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897*. Εκδόσεις Λογοθέτης, Αθήνα, 1997:188–192
28. ΑΛΑΒΑΝΟΣ Κ. *Οδηγός προς εξέτασιν εγκύου γυναικός*. Βιβλιοθήκη «Ιατρικής Προόδου», Τυπολιθογραφείον Ρ. Πρίντεζη, Εν Σύρω, 1900
29. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΟΣ Ε. *Εισαγωγή εις την επιστήμην του παιδός*. Ανάτυπο από τα «Αρχαία Ιατρικής». Τυπογραφείον Ν. Χιώτη, Εν Αθήναις, 1912:19–28
30. ΦΡΑΓΚΙΔΗΣ Χ, ΒΛΑΔΙΜΗΡΟΣ Λ, ΜΑΡΣΕΛΟΣ Μ. Η περί του Ιακωβσονείου οργάνου αντιδικία του ιατρού Μ. Μαγκάκη και του επιμελητού του Ανατομείου Α. Τσιλιμπάρη. 26ο Ετήσιο Πανελλήνιο Ιατρικό Συνέδριο. Αθήνα, 2000, Τόμος περιλήψεων, περιλήψη 126
31. ΤΣΙΛΙΜΠΑΡΗΣ Α. *Περί του Ιακωβσονείου οργάνου επί του τετελειωμένου ανθρώπου*. Βιβλιοθήκη «Ιατρικής Προόδου». Τυπολιθογραφείον Ρ. Πρίντεζη, Εν Σύρω, 1901
32. ΜΑΓΚΑΚΗΣ Μ. *Έλεγχος της απαντήσεως των κυρίων Τσιλιμπάρη-Σκλαβούνου περί του Ιακωβσονείου οργάνου επί του τελείου ανθρώπου*. Βιβλιοθήκη «Ιατρικής Προόδου», Τυπολιθογραφείον Ρ. Πρίντεζη, Εν Σύρω, 1901

Corresponding author:

L. Vladimirov, 64 Ag. Ioannou street,
GR-153 42 Ag. Paraskevi, Athens, Greece